

*Анатолій ГЕТЬМАН,
доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії
правових наук України,
ректор Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ЗАПОВІТ ВАСИЛЯ ЯКОВИЧА ТАЦІЯ

Василь Якович Тацій – Людина-легенда, Людина, ім'я якої золотими літерами викарбовано в історії становлення та розбудови української державності, служінню якій було присвячено все, до останньої краплини, його життя.

Василь Якович – мій Вчитель, як і вчитель не одного покоління фахівців, що навчалися в Харківському юридичному інституті, згодом академії, а на цей час – у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого. Його життя – це подвиг не лише на ниві юридичної освіти та юридичної науки, а й українського державотворення, правотворення та конституціоналізму.

Особисто я розпочав працювати у команді Василя Яковича з 1995 р. – спочатку в Національній академії правових наук України на посадах начальника управління та головного ученого секретаря Академії, а з 2001 р. – у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого на посадах проректора з навчальної роботи, проректора з наукової роботи та ректора. Але познайомився із Вчителем я раніше, у вересні 1981 р. як студент 3-го курсу судово-прокурорського факультету, де Василь Якович читав блискучі лекції, а також проводив у нашій групі практичні заняття з Особливої частини кримінального права. Лекції та практичні заняття були еталоном юридичних знань, які формували у студентів – майбутніх працівників судових та правоохоронних органів людяність, повагу до закону, відданість справедливості та любов до своєї професії.

Для кожного зі своїх вихованців Василь Якович запам'ятовувався як толерантна, інтелектуальна, вихована, працелюбна, відповідальна, дружня людина, яка своєю харизматичною вдачею захоплює весь навколишній простір і веде колектив до перемоги. Так було на кожному посадовому щаблі, яким рухався наш Вчитель, – помічник прокурора Полтавського району Полтавської області, прокурор відділу нагляду за розглядом у судах кримінальних справ прокуратури Полтавської області, заступник декана денного факультету Харківського юридичного інституту, проректор з наукової роботи цього ж Інституту, ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, президент Національної академії правових наук України. За цими звичайними посадами прихована наполеглива, титанічна, самовіддана праця лідера та колективу, яким він керував задля подальшого розвитку суспільних процесів, що проходили в нашій державі.

Після захисту кандидатської дисертації (березень, 1970) Василя Яковича було призначено на посаду заступника декана денного факультету, одночасно йому доручено на громадських засадах очолити будівельний штаб Інституту з реконструкції «червоного корпусу» (корпус Б) центральної будівлі Інституту по вул. Пушкінська, 77 (вул. Григорія Сковороди, 77). До цієї справи він поставився надзвичайно відповідально – вивчив відповідні будівельні стандарти та нормативи, техніку безпеки при проведенні будівництва приміщень та споруд, а також їх реконструкції, ознайомився з іншими методичними рекомендаціями для ведення будівельних робіт. Але, разом з цим, Василь Якович поставив собі за мету – не втратити якість навчального процесу для студентів, які добровільно зголосилися працювати у будівельній бригаді з реконструкції навчального корпусу. З його ініціативи та наполегливої позиції ректором інституту (на той час В.П. Масловим) було прийнято рішення перевести цих студентів на вечірню та денно-вечірню форми навчання. Жодна година навчального процесу не була втрачена для студентів будівельної бригади, а реконструкція «червоного» корпусу була завершена достроково з оцінкою «відмінно», за що сучасне покоління студентів та викладачів Університету уклінно дякують Василеві Яковичу та колегам-студентам 70-х років минулого століття.

Надзвичайно важливим етапом освітянської та наукової діяльності Василя Яковича стало його призначення на посаду проректора з наукової роботи Харківського юридичного інституту. У серпні 1973 р. наказом Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти Української РСР

№ 259-К, на підставі рішення колегії цього Міністерства, В. Я. Тація було призначено на посаду проректора з наукової роботи. Цим же наказом його було затверджено членом Вченої ради інституту з розгляду пропозицій про присвоєння вчених звань, навчальних, методичних, конкурсних, господарських та інших питань. На час призначення Василю Яковичу виповнилося лише 33 роки і він став наймолодшим проректором серед українських ЗВО на цій посаді.

Окрім перерахованих у наказі Міністерства, на Василя Яковича додатково покладалися питання наукового спрямування – контроль за виконанням планових наукових робіт професорсько-викладацьким складом, звіти кафедр про наукову діяльність, підготовка висновків і пропозицій з юридичних запитів для органів виконавчої влади, наукове співробітництво з правоохоронними й судовими органами та юридичними закладами освіти. Серед цих напрямів Василь Якович виокремив пріоритетний, без якого не уявляв наукове майбутнє Інституту, – створення друкованого збірника наукових праць. Слід зазначити, що на той час в Україні видавався єдиний правничий журнал «Радянське право» (з 1992 р. – «Право України»), а всі інші наукові журнали та збірники юридичного спрямування видавалися виключно за межами України.

Ця робота потребувала неабияких організаційних зусиль, яка блискуче була проведена Василем Яковичем у стислі терміни (клопотання до державних органів про дозвіл на видання збірника праць, клопотання до правоохоронних та судових органів про підтримку створення в інституті наукового друкованого видання, створення редакційної колегії, визначення перспективних наукових досліджень, що мають висвітлюватися в майбутніх наукових статтях, тощо). Проведена кропітка робота не залишилася без уваги державних структур і 25 жовтня 1974 р. Державний комітет Ради Міністрів УРСР у справах видавництва, поліграфії та книжкової торгівлі (наказ № 30) дозволив розпочати випуск з 1976 р. республіканського міжвідомчого наукового збірника Харківського юридичного інституту «Проблеми соціалістичної законності». Це була величезна перемога наукової юридичної думки, яку ініціював Василь Якович Тацій.

Через 14 років, а саме 30 червня 1987 р., Василь Якович був одногосно обраний ректором Харківського юридичного інституту. Розпочалася кропітка праця на посаді ректора і не тільки...

Як згадував Вчитель, на той час він став наймолодшим ректором в Україні. Відтоді життя кардинально змінилося, адже посада ректора потребувала високого рівня відповідальності. Основним напрямом

діяльності своєї команди Василь Якович визначив конкурентоздатність вишу серед закладів вищої освіти – не зовсім відоме широкому загалу на той час явище, але чітко спрогнозоване ректором як таке, що матиме основний пріоритет у майбутньому. Василь Якович не помилився. Саме конкурентоздатність підняла Університет на рівень провідних світових юридичних закладів вищої освіти, що підтверджується рейтингами QS за останні два роки та численними нагородами, престижними преміями, отриманням міжнародних грантів, медалей та відзнак. Я особисто став свідком усіх тих зрушень і перетворень, які були ініційовані Василем Яковичем за час його роботи на посаді ректора Університету.

Особливо це торкнулося матеріально-технічної бази нашого ЗВО та кількості студентів, які навчалися в Університеті. За ректорства нашого Вчителя матеріально-технічна база з одного навчального корпусу (нині – центральний корпус Університету по вул. Григорія Сковороди, 77) та шістьох студентських гуртожитків збільшилася в декілька разів і була доведена до 20 навчальних корпусів, 17 гуртожитків готельного типу, Палацу студентів, навчально-бібліотечного комплексу, спортивних, культурно-розважальних комплексів, адміністративно-господарських будівель, розташованих у Харкові, Києві, Полтаві, лікувально-оздоровчого комплексу «Березовий гай» у с. Березівське Дергачівського району Харківської області.

За відповідний період часу було перебудовано, реконструйовано й модернізовано 39 об'єктів, що здійснювалося переважно за кошти Університету. Відкриття навчальних корпусів, гуртожитків для студентів та аспірантів, Палацу студентів та навчально-бібліотечного корпусу проходило виключно в присутності студентської спільноти Університету, очільників держави та урядовців.

Василь Якович суттєво розвинув та удосконалив структуру Університету. На час його обрання ректором у ЗВО існувало 4 денних, заочний і вечірній факультети. За понад 30-річне ректорство у структурі Університету функціювало вже 7 навчальних інститутів, 7 денних, 2 заочних та 1 вечірній факультети. Розпочали роботу 3 відокремлені структурні підрозділи в містах Сімферополі, Полтаві, Києві та Науково-дослідний інститут правознавства. Кількість науково-педагогічних працівників становила понад 700 осіб, з яких більш як 150 – докторів наук, професорів і понад 500 – кандидатів наук, доцентів.

Але головною в Університеті для Василя Яковича завжди була студентська спільнота. До тимчасової анексії Автономної Республіки Крим,

частини Донецької та Луганської областей в Університеті нараховувалося 22 тисячі студентів. Це була заслуга Василя Яковича, результат його кропіткої й напруженої роботи задля розбудови не лише юридичної освіти і науки в Україні, а й в ім'я розквіту Української держави, відродження верховенства права, демократії, гуманізму, руху до Європейської сім'ї, Європейського співтовариства.

Активна освітянська й наукова робота Василя Яковича, поєднана з повсякденною громадською діяльністю, не залишалася поза увагою керівників держави, судових та правоохоронних органів. Розуміючи нестандартність у розв'язанні важливих освітянських проблем, поєднаних із високою відповідальністю ректора, а також наявність висококваліфікованої команди професорсько-викладацького складу, його було залучено впродовж 1987–2020 рр. до 137 парламентських, президентських, урядових, правоохоронних, судових, виборчих робочих груп, комісій і комітетів. Зокрема, член Комісії з доопрацювання проєкту Концепції судово-правової реформи в Україні (1994–1997); голова Комісії з доопрацювання та узгодження проєктів Кримінального, Кримінально-процесуального та Кримінально-виконавчого кодексів України (1995–2001); член Державної комісії з реорганізації в галузі науки (1995); член Комітету законодавчих ініціатив при Президентові України (1995–2000); член Комісії з опрацювання питань щодо скасування смертної кари в Україні (1996–2000); член Науково-експертної ради Служби безпеки України (2013–2017); член Науково-консультативної ради Конституційного Суду України (2019–2022) та багато інших.

Але однією зі знакових комісій, у яких брав участь Василь Якович за особистим запрошенням Президента України, була Комісія з опрацювання проєкту нової Конституції України (Конституційної комісії). Як згадував наш Вчитель, перебування в цій Комісії потребувало величезної розумової праці, викликало неймовірну напругу серед її колективу, дискусії тривали по 10–15 годин на добу, кожне слово, кожне речення викликали шалене обговорення перспектив впливу на регулювання суспільних відносин у державі, побудову верховенства права, гарантування громадянам суверенної Української держави прав та основних свобод. Робота в Конституційній комісії була успішно завершена прийняттям Верховною Радою України 28 червня 1996 р. Конституції України та визнанням її світовою спільнотою однією з найдемократичніших конституцій Європи. Ми, учні Василя Яковича, пишаємося тим, що у витоків Конституції України, одним з її натхненників та розробників був наш Вчитель.

Василь Якович також часто згадував про керівництво робочою групою, створеною Кабінетом Міністрів України, з розробки Кримінального кодексу України, до складу якої увійшли провідні вчені Університету – фахівці в галузі кримінального права В.В. Сташис, В.І. Борисов, Ю.В. Баулін, В.І. Тютюгін та чимало інших. Робота комісії щоденно продовжувалася протягом 8 років і завершилася визнанням Венеційською комісією проєкту Кримінального кодексу одним із найкращих кодифікованих законодавчих актів. У 2001 р. цей проєкт було прийнято як чинний Кримінальний кодекс України.

Але Василь Якович був незадоволений тим, що через політичні незгодженості та суперечності, зумовлені перетвореннями й реформами в нашій країні, до цього Кодексу протягом його застосування було внесено понад тисячу змін і доповнень, часто непослідовних, суперечливих, здійснених без належного обґрунтування та прогнозування. Деякі статті неодноразово змінювалися. Василь Якович у своїх публічних промовах і виступах наголошував, що в Кодексі практично не залишилося статей, які були чинними в першій його редакції 2001 р. Унаслідок таких колізій виникли незгодженості Загальної та Особливої частин Кодексу, виявилася зруйнованою система покарань, порушено принципи презумпції невинуватості, гарантовані Конституцією України, та й інші принципи. Утім Василь Якович завжди залишався прибічником прозорої архітектури кримінального закону, наполягав на реформуванні усієї системи кримінального законодавства України. Саме з його ініціативи в Університеті було створено Координаційний комітет з підготовки пропозицій щодо проєкту нового Кримінального кодексу. І дуже приємно, що започатковані ним ідеї та пропозиції знаходять своє втілення в реалізації робочою групою, яку очолює учень і послідовник Василя Яковича – Ю.В. Баулін, проєкту нового Кримінального кодексу України.

Так, має минути багато років, щоб мати змогу всебічно охопити постать цієї величної Людини, ім'я якої буде пам'ятати не одне покоління українських юристів. У своїх спогадах Василь Якович писав: «Останнім часом я зробив досить цікаве спостереження: середовище впливає на особистість. Якщо людина перебуває в комфортних умовах, вона буде тягнутися до кращого, спочатку несвідомо, а вже потім – свідомо. Тож, перше, найголовніше, завдання на сьогодні – зберегти наше середовище, колектив у цілому, його єдність, добросовісність, порядність. Що стосується другого завдання, то воно передбачуване – підтримувати статус сучасного центру правової освіти і науки. Розвиток вишу не може зупинитися

у жодному разі. Крім того, ми маємо зберегти кращі традиції надбання, напрацювання за увесь час існування Університету. І не можна допустити погіршення іміджу Університету, падіння його авторитету. У майбутньому я хотів би бачити наш вищий навчальний заклад не таким, яким він є сьогодні, а ще кращим».

Це заповіт Василя Яковича – нам, його учням, його нащадкам. Цей заповіт ми зобов'язані втілити в реальність. З цим нам жити!

*Лариса ТАЦІЙ,
донька*

ТАКИМ БАТЬКА НІХТО НЕ ЗНАВ, ТАКИМ ЙОГО ЗНАЛИ В

Замислюючись над тим, які ж спогади про батька мені хотіли донести майбутньому читачу Збірника спогадів про життя яльність Василя Яковича Тація, перше, що спало на думку: «Я поділитись чимось особистим про рідну, близьку людину. Розповідь про батька – такого, яким знала його тільки родина».

Згадуючи щасливі, а інколи складні часи нашого життя, занурюючись у спогади дитинства та прогортаючи у пам'яті миті дорослого віку, намагаючись розуміти, що все життя батько рівною мірою присвятив як роботі, так і друзям, так і громадській та державницькій діяльності.

Дивовижно, але все це у нього однаково було на першому місці.

Хочу сказати, що батько вмів навчити саме своїм прикладом завжди люблячим та авторитетним для дітей, найкращим батьком та чоловіком.

З раннього дитинства мої спогади пов'язані із тим, як тато навчався працювати, займався спортом, а у вихідні та святкові дні збиралися великі дружні компанії на березі річки Ворскла, що у місті Полтава, де народився та провів дитинство і юність батько, разом грали у волейбол, рибалили, плавали, готували юшку та кашу. Це була чудова атмосфера дружнього та відпочинку, в якій царили простота відносин і щирість та любов до життя.

Пам'ятаю, як я любила проїхатись із батьком на мотоциклі, він мені сім років, саджав до себе та перед тим, як поїхати на роботу, прока-